

<https://doi.org/10.70728/b.series.fil.v08.i09.035>

FRAMING VA REFRAMING HODISALARINING ZAMONAVIY DISKURSIV-PRAGMATIK TALQINI

Dildora Okhunova

Tashkent International University of Financial Management and Technologies

15 Amir Temur Avenue, 100060 Tashkent, Uzbekistan

E-mail: dildorokhunova1995@gmail.com | ORCID: 0009-0003-5684-1693

Annotatsiya. Maqolada framing va reframing hodisalarining zamonaviy diskursiv-pragmatik tabiatini izohlash, ularni semantik, kognitiv va kommunikativ qatlamlar kesishmasida tavsiflash maqsad qilingan. Framing muayyan voqelikni tanlab aktualizatsiya qilish, ayrim elementlarni saliyentlashtirish va qabul qiluvchining inferensial yo‘nalishini belgilash jarayoni sifatida; reframing esa mavjud interpretativ ramkani yangi nominatsiya, predikatsiya, agentlik, baholash, presuppozitsiya, implikatura, modallik yoki metaforik sxema vositasida qayta tashkil etish sifatida talqin qilinadi. Tadqiqot konseptual-integrativ yondashuv, diskursiv-pragmatik tahlil va nazariy modellashtirish metodlariga tayangan. Goffman, Fillmore, Gumperz, Entman, Park va Takanashi, Gordon va Tannen, Hart hamda Sullivan qarashlari o‘zaro qiyoslanib, framing nazariyasining sotsiologik, semantik, kognitiv va interaksional yo‘nalishlari umumlashtirilgan. Natijada framing va reframingni farqlash uchun besh mezon – interpretativ tayanch, lingvistik signal, pragmatik niyat, inferensial oqibat va diskursiv qayta pozitsiyalash – taklif etiladi. Maqolada reframing oddiy qayta nomlash yoki ijobiylashtirish emas, balki adresatning vaziyatga nisbatan bahosi, sababiy bog‘lanishi yoki harakatga yo‘naltirilishini o‘zgartiradigan dinamik diskursiv operatsiya ekani asoslanadi. Raqamli diskursda esa platforma affordanslari, vizual komponentlar, hashtaglar va izohlar freym qatlamlarini kuchaytirishi yoki raqobatlantirishi ko‘rsatiladi.

Kalit so‘zlar: framing, reframing, diskurs, pragmatika, frame semantics, interaksional sotsiolingvistika, inferensiya, baholash, kontekstualizatsiya, raqamli diskurs.

Аннотация. В статье рассматривается современная дискурсивно-прагматическая природа фрейминга и рефрейминга на пересечении семантического, когнитивного и коммуникативного уровней. Фрейминг интерпретируется как процесс избирательной актуализации действительности, повышения значимости отдельных компонентов и направления инференциальной обработки адресата; рефрейминг – как динамическая перестройка уже активированного интерпретативного фрейма посредством новой номинации, предикации, распределения агентности, оценки, presupпозиции, имплицатуры, модальности или метафорической схемы. Исследование опирается на

концептуально-интегративный подход, дискурсивно-прагматический анализ и теоретическое моделирование. Сопоставляются положения Э. Гофмана, Ч. Филлмора, Дж. Гамперца, Р. Энтмана, Дж. Парка и Х. Таканаси, С. Гордон и Д. Таннен, К. Харта и К. Салливан. В результате предлагаются пять критериев разграничения фрейминга и рефрейминга: интерпретативная основа, языковой сигнал, прагматическое намерение, инференциальный эффект и дискурсивное перепозиционирование. Обосновывается, что рефрейминг нельзя сводить к простой переформулировке: он предполагает изменение оценочной, причинной или деятельностной ориентации адресата. Отдельно характеризуется цифровой дискурс, где платформенные аффордансы, визуальные средства, хэштеги и комментарии способны наслаивать и конкурировать фреймы.

Ключевые слова: фрейминг, рефрейминг, дискурс, прагматика, фреймовая семантика, интеракциональная социолингвистика, инференция, оценка, контекстуализация, цифровой дискурс.

Abstract. The article examines the contemporary discourse-pragmatic nature of framing and reframing at the intersection of semantic, cognitive and communicative levels. Framing is treated as the selective activation of reality, the salience of particular elements and the orientation of the addressee's inferential processing, whereas reframing is defined as the dynamic reorganization of an already activated interpretive frame through alternative nomination, predication, agency assignment, evaluation, presupposition, implicature, modality or metaphorical construal. The study employs a conceptual-integrative approach, discourse-pragmatic analysis and theoretical modelling. Major positions associated with Goffman, Fillmore, Gumperz, Entman, Park and Takanashi, Gordon and Tannen, Hart and Sullivan are compared in order to integrate sociological, semantic, cognitive and interactional traditions of framing research. Five criteria are proposed for distinguishing framing from reframing: interpretive baseline, linguistic cue, pragmatic intention, inferential consequence and discursive repositioning. The study argues that reframing should not be reduced to paraphrase or positive rewording; it is a dynamic discourse operation that changes how an addressee evaluates a situation, construes causal relations or becomes oriented toward action. In digital discourse, platform affordances, visual components, hashtags and comments can layer, amplify or compete with frames.

Keywords: framing, reframing, discourse, pragmatics, frame semantics, interactional sociolinguistics, inference, evaluation, contextualization, digital discourse.

KIRISH

Zamonaviy kommunikatsiyada voqelik faqat nomlanmaydi, balki muayyan interpretativ ramka ichida taqdim etiladi. Bir xil hodisa turli leksik tanlov, sintaktik qurilish, agentlikni taqsimlash, baholovchi birlik, metafora yoki presuppozitsiya orqali turlicha anglatilishi mumkin. Shuning uchun framing masalasi media diskursi, siyosiy kommunikatsiya, reklama, kundalik interaktsiya va raqamli muloqot tadqiqotlarida markaziy tushunchalardan biriga aylangan. Goffmanning ijtimoiy tajribani tashkil etuvchi ramkalar haqidagi qarashlari [1], Fillmorening frame semantics modeli [2] hamda Gumperzning kontekstualizatsiya signallari

haqidagi nazariyasi [3] ushbu yo‘nalishning turli ilmiy ildizlarini shakllantirdi. Keyinchalik Entman framingni tanlash va saliyentlashtirish bilan bog‘lab, kommunikativ matn ayrim muammo komponentlarini ajratib ko‘rsatishi orqali talqinni yo‘naltirishini asoslagan [4].

Muammoning dolzarbligi shundaki, framing tushunchasi keng qo‘llanayotgan bo‘lsa-da, uning semantik, kognitiv, interaksional va kommunikativ ma‘nolari ko‘pincha bir-biriga qorishib ketadi. Sullivan framing tadqiqotlaridagi tarqoqlikni til, tafakkur va kommunikatsiya darajalarini farqlash orqali tartibga solish mumkinligini ko‘rsatadi [9]. Gordon va Tannen esa interaksional sotsiolingvistika doirasida freymni vaziyatning “nima sodir bo‘layotgani” haqidagi ta’rifi hamda ishtirokchilarning bilim sxemalari bilan bog‘laydi [7]. Demak, framingni faqat media strategiyasi yoki faqat kognitiv sxema deb tushunish zamonaviy diskurs tahlili uchun yetarli emas.

Reframing masalasi yanada murakkab: u ba‘zan sinonimik qayta nomlash, ijobiy qayta ifodalash yoki “boshqa nuqtai nazar” bilan tenglashtiriladi. Biroq diskursiv-pragmatik nuqtai nazardan reframing mavjud interpretativ tayanchni o‘zgartirish, yangi relevans markazini yaratish va adresatning inferensial yo‘nalishini qayta tashkil etish jarayonidir. Park va Takanashi framingning mikrointeraksion boshqaruv bilan birga ijtimoiy munosabatlar va ideologik tuzilmalarni qayta ishlab chiqarishdagi rolini ko‘rsatadi [6]. Shu jihatdan reframing statik freymning oddiy almashtirilishi emas, balki diskurs davomida ma‘no, pozitsiya va bahoning qayta konfiguratsiyasidir.

Maqolaning maqsadi framing va reframing hodisalarini yagona diskursiv-pragmatik modelda tavsiflash, ularni farqlash mezonlarini aniqlash hamda zamonaviy, ayniqsa raqamli diskursda ularning ishlash mexanizmlarini sistemalashtirishdan iborat. Ilmiy yangilik framing va reframingni besh operatsion mezon asosida ajratish hamda reframingning pragmatik kuchini “interpretativ tayanch → trigger → lingvistik-pragmatik transformatsiya → yangi inferensial konfiguratsiya → diskursiv oqibat” zanjiri orqali modellashtirishda ko‘rinadi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA NAZARIY ASOS

Framing nazariyasining birinchi yirik yo‘nalishi Goffman nomi bilan bog‘liq. U Frame Analysis asarida ijtimoiy voqealarni anglash “tajribani tashkil etuvchi prinsiplar” orqali amalga oshirishini ko‘rsatadi [1]. Bu yondashuvda freym tayyor lug‘aviy ma‘no emas; u ishtirokchiga vaziyatni qanday turdagi voqea sifatida idrok etishni belgilab beradi. Goffmanning keying, footing va frame transformation kabi tushunchalari diskursdagi pozitsiya almashinuvi, jiddiy/nojiddiy rejim, iqtibos, parodiya va metakommunikativ ko‘rsatkichlarni izohlash uchun muhimdir.

Ikkinchi yo‘nalish Fillmorening frame semantics konsepsiyasidan kelib chiqadi. Fillmorega ko‘ra, so‘z ma‘nosi izolyatsiyada emas, balki o‘zaro bog‘langan konseptlar sistemasida tushuniladi [2]. Masalan, sotib olish, sotish, narx, tovar, xaridor va sotuvchi kabi elementlar bitta tijoriy tranzaksiya freymi doirasida o‘zaro motivatsiyalangan. Ushbu qarash framingning semantik tomonini ochadi: muayyan leksik birlikni tanlash ma‘lum bilim strukturasini faollashtiradi. Shu sababli “norozilik”, “tartibsizlik”, “namoyish” yoki “fuqarolik faolligi” kabi nominatsiyalar bir hodisani turli konseptual sxemalarda joylashtirishi mumkin.

Uchinchi yo‘nalish interaksional sotsiolingvistika bilan bog‘liq. Gumperz nutqni tushunishda prosodiya, kod tanlovi, stilistik variant, formulaviy birlik va ketma-ketlik kabi kontekstualizatsiya signallari interpretativ freymni bildirishi mumkinligini ko‘rsatgan [3]. Gordon va Tannen zamonaviy sharhida framingni footing, positioning va speech activity tushunchalari bilan bog‘laydi; ular interaktiv freymlar va bilim sxemalarining real vaqt interaksijasida qatlamlanishi, o‘zgarishi va bir-biriga qo‘shilishini ta’kidlaydi [7]. Bu qarash reframingni aynan dinamik muloqot jarayoni sifatida tahlil qilish uchun metodologik asos beradi.

To‘rtinchi yo‘nalish media va siyosiy kommunikatsiyadagi framing tadqiqotlaridir. Entmannning klassik modeli framingni voqelikning ayrim jihatlarini tanlash va ularni kommunikativ matnda saliyentlashtirish bilan bog‘laydi; bunday tanlov muammoni aniqlash, sababni izohlash, axloqiy baho va yechim yo‘nalishini shakllantirishi mumkin [4]. Lakoff esa metaforik va konseptual freymlarning siyosiy tafakkurga ta’sirini ko‘rsatib, til tanlovi mavjud kognitiv ramkalarni mustahkamlashi yoki qarama-qarshi freymni faollashtirishi mumkinligini ta’kidlaydi [10]. Hartning kognitiv kritik diskurs tahliliga oid ishi freymlarning event-frame va madaniy-konseptual sathlarini ajratib, media matnida agent, harakat va kuch munosabatlarining turlicha konstruksiyasini tahlil qiladi [8].

So‘nggi tadqiqotlarda framing raqamli platformalarning affordanslari bilan bog‘lanmoqda. Civila va Lugo-Ocando ijtimoiy tarmoqlardagi yangilik narrativlarida platforma imkoniyatlari, post formati va multimodal resurslar yangi “digital frame”larning shakllanishiga ta’sir ko‘rsatishini ko‘rsatadi [13]. Bu natija reframingni faqat matn ichidagi leksik almashtirish emas, balki sarlavha, vizual material, hashtag, repost konteksti, kommentariya va algoritmik ko‘rinish darajalarida yuz beradigan ko‘p qatlamli jarayon sifatida ko‘rish zarurligini anglatadi.

Adabiyotlar tahlili framingning bir nechta ilmiy an’anaga tayanishini ko‘rsatadi. Muammo shundaki, “frame”, “framing” va “reframing” ko‘pincha daraja jihatidan farqlanmaydi. Mazkur tadqiqotda frame – bilim/interpretatsiya strukturasi; framing – ushbu strukturani tanlash, faollashtirish va kommunikativ jihatdan saliyentlashtirish; reframing – oldindan faol yoki kutilayotgan freymni boshqa interpretativ konfiguratsiyaga ko‘chirish jarayoni sifatida qat’iy ajratiladi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqot nazariy-konseptual xarakterga ega bo‘lib, uch metod birlashtirildi: 1) konseptual-integrativ tahlil – framing bo‘yicha sotsiologik, semantik, kognitiv, interaksional va media yondashuvlarni umumiy terminologik maydonga keltirish; 2) diskursiv-pragmatik tahlil – freymni faollashtiruvchi lingvistik vositalarning adresat inferensiyasi, bahosi va kommunikativ reaksiyasiga ta’sirini tavsiflash; 3) nazariy modellash – framing va reframingni farqlash uchun operatsion mezonlar hamda bosqichli model ishlab chiqish.

Tahlil birligi sifatida alohida so‘z emas, balki “lingvistik signal + kontekst + pragmatik maqsad + kutilayotgan inferensiya” kompleksi qabul qilindi. Chunki bir xil birlik turli vaziyatlarda har xil freymni faollashtirishi mumkin. Masalan, “islohot” so‘zi bir diskursda taraqqiyot va modernizatsiya freymini, boshqa diskursda majburiy o‘zgarish yoki institutsional

bosim freymini faollashtirishi mumkin. Shuning uchun framingni aniqlashda kontekstual moslashuv va adresat uchun yaratilayotgan relevans yo‘nalishi hisobga olinadi.

Maqolada keltirilgan ayrim misollar metodni tushuntirish uchun tuzilgan ilustrativ konstruksiyalar bo‘lib, ular statistik korpus natijasi sifatida talqin qilinmaydi. Bu cheklov ataylab saqlanadi: maqolaning vazifasi miqdoriy chastota ko‘rsatish emas, balki diskursiv-pragmatik tahlil uchun nazariy mezon va tavsif apparatini aniqlashtirishdir. Kelgusida ushbu model real media korpuslarida korpus-lingvistik va eksperimental usullar bilan tekshirilishi mumkin.

TAHLIL VA NATIJALAR

4.1. Framingning zamonaviy diskursiv-pragmatik tabiati

Framingning zamonaviy talqinida uch daraja bir-birini to‘ldiradi. Birinchisi semantik framing bo‘lib, muayyan leksik birlik yoki grammatik konstruksiya bilan bog‘langan konseptual strukturalarni faollashtiradi. Ikkinchisi kognitiv framing bo‘lib, til birliklari orqali mavjud bilim, stereotip, skript yoki metaforik model ishga tushiriladi. Uchinchisi kommunikativ framing bo‘lib, nutq muallifi voqelikni muayyan usulda nomlash, tartiblash va saliyentlashtirish orqali adresatning diqqat markazi hamda interpretativ yo‘nalishini belgilaydi. Sullivan aynan shu uch darajani – semantic, cognitive va communicative framing – bir-biridan ajratish framing nazariyasidagi terminologik chalkashlikni kamaytirishini ko‘rsatadi [9].

Diskursiv-pragmatik yondashuv bu uch darajani nutq akti va kontekst bilan bog‘laydi. Framingning pragmatik kuchi gapning propozitsional mazmunidagina emas, nimaning oldinga chiqarilgani, nimaning fonlashtirilgani, agentning qanday ko‘rsatilgani, qaysi sabablar tabiiy yoki shubhali sifatida taqdim etilgani va adresatga qanday pozitsiya taklif etilganida namoyon bo‘ladi. Masalan, “kompaniya xodimlarni qisqartirdi” jumlası agentlikni kompaniyaga yuklaydi; “xodimlar soni optimallashtirildi” shakli esa agentni fonlashtiradi va jarayonni texnik-ratsional freymga o‘tkazadi. Propozitsional yadroning yaqinligi saqlansa ham, pragmatik javobgarlik va baholash konfiguratsiyasi o‘zgaradi.

Framing shuning uchun selektivlik va perspektivalashni o‘zida birlashtiradi. Har qanday diskurs barcha kontekst elementlarini teng darajada taqdim eta olmaydi. Tanlangan nominatsiya va predikatsiya ma’lum inferensiyalarni osonlashtiradi, boshqalarini esa periferiyaga suradi. Entmanning saliyentlik modeli [4] va Hartning kognitiv CDA yondashuvi [8] aynan shu selektiv semantik-pragmatik tuzilishni turli terminlar bilan tavsiflaydi.

1-jadval. Framing va reframingning diskursiv-pragmatik farqlanishi

Mezon	Framing	Reframing	Pragmatik natija
Interpretativ tayanch	Hodisa uchun boshlang‘ich ramkani tanlaydi	Faol/kutilayotgan ramkani qayta tashkil etadi	Talqin yo‘nalishi o‘zgaradi
Lingvistik signal	Nominatsiya, metafora, sintaksis, modal birlik	Alternativ nominatsiya, qayta predikatsiya, agentlik almashuvi, yangi metafora	Saliyentlik va relevans qayta taqsimlanadi

Mezon	Framing	Reframing	Pragmatik natija
Pragmatik niyat	Muayyan ko‘rish usulini taklif etadi	Avvalgi ko‘rish usulini zaiflashtiradi yoki almashtiradi	Baholash/pozitsiya yangilanadi
Inferensial oqibat	Ma’lum xulosalarni osonlashtiradi	Boshqa sabab, javobgarlik yoki yechimni tabiiylashtiradi	Adresat xulosasi qayta yo‘naltiriladi
Diskursiv vaqt	Ko‘pincha dastlabki taqdimotda faol	Oldingi freymga javob, tuzatish yoki raqobat sifatida paydo bo‘ladi	Freym kurashi yoki freym siljishi yuz beradi

4.2. Reframing: qayta nomlashdan ko‘ra kengroq hodisa

Reframingni aniqlash uchun eng muhim shart – avvalgi interpretativ tayanchning mavjudligi. Agar diskurs bir hodisani birinchi marta “inqiroz” deb nomlasa, bu framingdir; keyingi nutq ishtirokchisi ayni hodisani “o‘tish davri” yoki “transformatsiya bosqichi” sifatida qayta tavsiflasa, reframing yuz beradi. Bunda faqat so‘z almashmaydi: hodisaning vaqt strukturasiga, sababiylikiga va kutilayotgan yechimiga oid inferensiyalar ham o‘zgaradi. “Inqiroz” favqulodda xavf, yo‘qotish va tezkor chorani; “o‘tish davri” esa vaqtinchalik murakkablik, jarayon va moslashuvni saliyentlashtiradi.

Reframingning diskursiv belgisi ko‘pincha kontrast yoki metapragmatik ko‘rsatkich bilan yuzaga chiqadi: “bu X emas, Y”, “masalani boshqacha qo‘yish kerak”, “aslida”, “boshqa nuqtai nazardan”, “gap ... haqida emas, ... haqida”. Bunday birliklar frame shift uchun ochiq trigger hisoblanadi. Biroq reframing har doim metalingvistik signal bilan kelmaydi. Passiv konstruktsiya, agentni almashtirish, baholovchi epitet, metafora yoki yangi presuppozitsiya ham freymni yashirin ravishda o‘zgartirishi mumkin.

Shu nuqtada reframingni uch turga ajratish mumkin: (a) leksik-semantic reframing – nominatsiya yoki metafora almashuvi; (b) pragmatik reframing – nutq akti, baho, presuppozitsiya yoki implikatura yo‘nalishining o‘zgarishi; (c) interaksional reframing – suhbat ishtirokchisining rol, footing, faoliyat turi yoki vaziyat ta’rifini qayta belgilashi. Raqamli diskursda ularga multimodal reframingni ham qo‘shish lozim: bir xil verbal matn boshqa rasm, emoji, video fragment yoki hashtag bilan qo‘shilganda interpretativ ramka almashishi mumkin.

Demak, reframingning minimal mezoni “boshqacha so‘zlash” emas, “boshqacha inferensiya qilishga majbur etish yoki imkon yaratish”dir. Shu sababli oddiy sinonimik almashtirish, agar u baholash, sababiylik, agentlik, normativlik yoki harakatga yo‘naltirishni o‘zgartirmasa, reframing sifatida baholanmasligi kerak.

4.3. Framing va reframingning lingvistik-pragmatik markerlari

Diskursda frame activation va frame shift bir nechta til darajalarida kuzatiladi. Ularni faqat metafora bilan cheklash yetarli emas. Quyidagi markerlar framing/reframingning operatsion tahlili uchun birgalikda qo‘llanishi mumkin.

2-jadval. Framing/reframingni aniqlashning asosiy markerlari

Daraja	Marker	Frame funksiyasi	Illustrativ misol
Leksik	nominatsiya, baholovchi birlik	hodisaga kategoriya va aksiologik yo‘nalish beradi	“muammo” → “imkoniyat”
Sintaktik	aktiv/passiv, nominalizatsiya	agentlik va javobgarlikni saliyentlashtiradi yoki fonlashtiradi	“rahbariyat qaror qildi” → “qaror qabul qilindi”
Semantik	metafora, kategoriya, rol	konseptual domenni faollashtiradi	“kurash” → “muzokara”
Pragmatik	presuppozitsiya, implikatura, nutq akti	qabul qilinayotgan fon bilim va kommunikativ maqsadni boshqaradi	“qachon tuzatasiz?” – xato mavjudligini oldindan qabul qiladi
Modal-evidensial	zarur, mumkin, ehtimol, manba ko‘rsatish	ishonchlilik va majburiyat darajasini o‘zgartiradi	“shubhasiz” → “taxminlarga ko‘ra”
Interaksional	footing, positioning, metakommunikatsiya	rol va vaziyat ta’rifini qayta belgilaydi	“men tanqidchi sifatida emas, hamkor sifatida aytyapman”
Multimodal	rasm, emoji, hashtag, video montaj	verbal freymni kuchaytiradi, yumshatadi yoki raqobatlantiradi	neytral matn + kinoyaviy emoji

Leksik nominatsiya framingning eng ko‘rinadigan qatlami. Biroq terminning evaluativ potentsiali kontekstga bog‘liq. “Qattiq nazorat” xavfsizlik freymida ijobiy, erkinlik freymida salbiy talqin qilinishi mumkin. Demak, baholovchi ma’no lug‘aviy birlikning o‘zida to‘liq yopiq emas; u diskursdagi qadriyat markazi bilan birga hosil bo‘ladi.

Sintaktik konstruksiyalar ayniqsa agentlikni boshqaradi. Aktiv gap javobgarlikni shaxs yoki institutga yaqinlashtirsa, passiv va nominalizatsiya aktorni yashirishi mumkin. Kritik diskurs tahlilida bu mexanizm ideologik reprezentatsiya bilan bog‘lanadi [11; 12]. Reframing jarayonida agentlikni qayta taqsimlash voqelikning moral va sababiy xaritasini o‘zgartiradi.

Presuppozitsiya va implikatura framingning yashirin pragmatik qatlamini tashkil qiladi. “Yana bu xatoga yo‘l qo‘yildi” jumlasida xatoning avval ham sodir bo‘lganini presuppozitsiya qiladi; “bu safar ham” komponenti takroriylik freymini kuchaytiradi. Agar keyingi diskurs “xato” nomini “tajriba bosqichi” bilan almashtirsa, nafaqat nominatsiya, balki voqeaning normativ bahosi ham reframelanadi.

4.4. Reframingning integrativ diskursiv-pragmatik modeli

Taklif etilayotgan model reframingni besh ketma-ket komponentda ko‘radi. Birinchi komponent – F0, ya’ni oldindan faol yoki adresat uchun kutilayotgan boshlang‘ich freym. Ikkinchi komponent – trigger: yangi kontekst, qarshi nutq, fakt, savol, baholash yoki multimodal signal. Uchinchi komponent – transformatsiya operatori: qayta nominatsiya, metafora, agentlik almashuvi, presuppozitsiyani rad etish, modal qayta baholash, rolni o‘zgartirish va hokazo. To‘rtinchi komponent – F1, ya’ni yangi inferensial konfiguratsiya. Beshinchi komponent –

diskursiv oqibat: baholashning, javobgarlik taqsimotining, emotsional munosabatning yoki harakatga yo‘naltirishning o‘zgarishi.

F0 Boshlang‘ich freym →	Trigger →	Transformatsiya operatori →	F1 Yangi freym →	Pragmatik oqibat
---	---------------------	---	--------------------------------------	-----------------------------------

Mazkur modelning afzalligi shundaki, u reframingni matndagi alohida so‘zlar ro‘yxati bilan emas, dinamik o‘zgarish sifatida aniqlaydi. Masalan, “xarajatlarni qisqartirish” freymi korporativ diskursda “samaradorlikni oshirish” deb qayta nomlanishi mumkin. Agar bu o‘zgarish faqat stilistik bo‘lsa, reframing kuchsiz; agar u qisqartirishning sababiy va axloqiy interpretatsiyasini “yo‘qotish”dan “optimallashtirish”ga o‘tkazsa, reframing funksional jihatdan kuchli hisoblanadi.

Model shuningdek qarama-qarshi reframingni ham tushuntiradi. Adresat muallif taklif qilgan freymni qabul qilmasligi va uni qayta ramkalashi mumkin. Shu sababli framing kommunikativ jihatdan bir yo‘nalishli “ta’sir” emas; ayniqsa dialogik va raqamli muhitda frame negotiation, counter-framing va frame competition shakllari mavjud. Gordon va Tannen ta’kidlagan frame layering hodisasi [7] bir diskursning o‘zida bir necha interpretativ ramkaning parallel yashashini ko‘rsatadi.

Shunday qilib, reframing samarasi faqat muallif strategiyasiga emas, adresatning bilim bazasi, ideologik pozitsiyasi, janr kutilmalari va kontekstualizatsiya signallarini tanishiga ham bog‘liq. Diskursiv-pragmatik model shu sababli “frame production” va “frame uptake”ni farqlashni talab qiladi: muallif yangi freymni taklif qilishi mumkin, biroq uning qabul qilinishi avtomatik emas.

4.5. Raqamli diskursda framing va reframing

Raqamli kommunikatsiya framingning shakliy imkoniyatlarini kengaytiradi. An’anaviy matnda freym asosan verbal ketma-ketlik va vizual tahrir orqali qurilgan bo‘lsa, ijtimoiy tarmoqlarda post sarlavhasi, rasm, video fragment, hashtag, emoji, izohlar zanjiri, repost matni va platforma interfeysi birgalikda interpretativ kontekst hosil qiladi. Civila va Lugo-Ocando platforma affordanslari yangilik narrativlarining ramkalash usuliga bevosita ta’sir qilishini ko‘rsatadi [13].

Raqamli reframingning o‘ziga xos xususiyati – dastlabki matnni o‘zgartirmasdan ham yangi frame hosil qilish mumkinligidir. Masalan, neytral xabar kinoyaviy emoji bilan ulashilganda baholovchi ramka o‘zgaradi; #muvaffaqiyat yoki #muammo kabi hashtaglar postni muayyan interpretativ klasterga joylashtiradi; kommentariyada “buni yutuq emas, majburiyat deb ko‘rish kerak” kabi metapragmatik formulalar counter-frame yaratadi. Demak, digital discourse framing ko‘p muallifli va rekursiv bo‘lishi mumkin.

Bundan tashqari, algoritmik tanlov ham framingning makrodiskursiv sharoitiga kiradi. Algoritmning o‘zi lingvistik birlik bo‘lmasa-da, qaysi kontentning ketma-ket va takror ko‘rinishini belgilashi orqali saliyentlikni kuchaytiradi. Shu sababli zamonaviy framing tahlilida tekstual va pragmatik daraja bilan birga platforma darajasini ham qayd etish metodologik jihatdan muhim.

4.6. Framing va reframingni ajratishning besh operatsion mezon

Tahlil natijasida framing va reframing hodisalarini amaliy tadqiqotda ajratish uchun quyidagi besh mezon taklif etiladi:

1) Interpretativ tayanch mezon. Reframingni qayd etish uchun oldingi yoki normativ-kutilayotgan F0 freym aniqlanishi kerak. Aks holda kuzatilayotgan holat oddiy framing bo‘lishi mumkin.

2) Transformatsion signal mezon. F0 va F1 o‘rtasidagi o‘zgarishni amalga oshiruvchi lingvistik, pragmatik yoki multimodal vosita ko‘rsatilishi kerak.

3) Inferensial siljish mezon. Yangi variant adresatning sabab, javobgarlik, baho, emotsiya yoki yechim haqidagi xulosalarini o‘zgartirish potensialiga ega bo‘lishi lozim.

4) Pozitsion siljish mezon. Diskurs ishtirokchisi hodisa, shaxs yoki o‘z kommunikativ roliga nisbatan yangi stance/positioningni taklif etadi.

5) Kontekstual verifikatsiya mezon. O‘zgarish faqat lug‘aviy farq asosida emas, oldingi va keyingi diskurs segmentlari, janr, kommunikativ maqsad va adresat kutilmalari asosida tasdiqlanishi kerak.

Ushbu mezonlar framing/reframingni subyektiv “boshqacha ifoda” sifatida emas, tekshiriladigan diskursiv hodisa sifatida kodlash imkonini beradi. Ayniqsa korpus tadqiqotlarida F0–operator–F1 strukturasini annotatsiya birligi sifatida belgilash, keyin esa leksik, sintaktik, pragmatik va multimodal operatorlar bo‘yicha kategoriyalash mumkin.

MUHOKAMA

Taklif etilgan yondashuv framing nazariyasidagi ikki asosiy muammoni yechishga qaratilgan. Birinchisi – terminologik ko‘lamning haddan tashqari kengligi. Sullivan qayd etganidek, framing til, tafakkur va kommunikatsiya darajalarida turli ma’nolarda qo‘llanadi [9]. Mazkur maqolada bu darajalar raqobatchi emas, balki ketma-ket bog‘langan qatlamlar sifatida talqin qilindi: leksik-semantik signal konseptual strukturani faollashtiradi, kommunikativ tanlov esa ushbu strukturani muayyan pragmatik maqsadga yo‘naltiradi.

Ikkinchi muammo – reframingning empirik identifikatsiyasi. Agar har qanday qayta ifoda reframing deb olinsa, tushuncha analitik qiymatini yo‘qotadi. Shu sababli reframingga F0 va F1 orasidagi inferensial siljish mezon qo‘yildi. Bu yondashuv Park va Takanashining framingni stance, style va language ideology bilan bog‘lashiga [6], shuningdek Gordon va Tannenning freymlarning transformatsiya va qatlamlanish xususiyati haqidagi qarashlariga [7] mos keladi.

Diskursiv-pragmatik model framingning ideologik funksiyasini ham aniqroq izohlashga imkon beradi. Ideologiya bevosita “yashirin ma’no” sifatida emas, balki sistematik saliyentlik, agentlik taqsimoti, normativ baho va presupozitsion fon orqali namoyon bo‘lishi mumkin. Fairclough [11] va van Dijk [12] ishlab chiqqan kritik diskurs tahlili aynan til tanlovi va ijtimoiy kuch o‘rtasidagi bog‘lanishni tahlil qiladi. Biroq har bir framing holatini manipulyatsiya deb baholash metodologik xato bo‘ladi: framing kommunikatsiyaning muqarrar tashkil etuvchi mexanizmi; manipulyativlik esa niyat, informatsion assimetriya, yashirilgan alternativalar va adresat manfaatlariga bog‘liq alohida pragmatik bahoni talab qiladi.

Shu jihatdan reframing ham ijobiy yoki salbiy hodisa emas. U terapevtik, pedagogik va muammoli vaziyatlarni qayta ko‘rishda konstruktiv vosita bo‘lishi mumkin; siyosiy yoki

reklama diskursida esa javobgarlikni yumshatish, noqulay faktni periferiyaga surish yoki emotsional reaksiyani boshqarish uchun ishlatilishi mumkin. Ilmiy tahlilning vazifasi reframingga normativ hukm berishdan oldin uning aniq lingvistik operatori va pragmatik oqibatini ko‘rsatishdir.

Maqolaning cheklovi – modelning katta hajmdagi tabiiy korpusda hali statistik sinovdan o‘tkazilmaganidir. Keyingi bosqichda o‘zbek va ingliz media diskursidan parallel tematik korpus tuzib, framing/reframing operatorlarini ikki mustaqil annotator yordamida kodlash, kelishuv ko‘rsatkichlarini hisoblash va frame shift turlarining chastotasi hamda janrga bog‘liqligini aniqlash maqsadga muvofiq.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Framing va reframing zamonaviy diskursni tahlil qilishda o‘zaro bog‘liq, biroq funksional jihatdan farqli hodisalardir. Framing voqelikni muayyan interpretativ struktura orqali tanlash, saliyentlashtirish va adresatga taklif etish jarayonini bildiradi. Reframing esa mavjud yoki kutilayotgan interpretativ tayanchni yangi lingvistik-pragmatik resurslar orqali qayta tashkil etadi.

Tadqiqotda framingning semantik, kognitiv va kommunikativ darajalari birlashtirildi va reframingni aniqlash uchun besh mezon taklif etildi: interpretativ tayanch, transformatsion signal, inferensial siljish, pozitsion siljish va kontekstual verifikatsiya. Shu mezonlar reframingni oddiy sinonimik qayta ifodalashdan farqlash imkonini beradi.

Reframingning asosiy operatorlari sifatida qayta nominatsiya, predikatsiya o‘zgarishi, agentlikni qayta taqsimlash, metaforik ko‘chirish, modal-evidensial qayta baholash, presuppozitsiyani rad etish yoki yangilash, footing va positioning o‘zgarishi hamda multimodal signallar ajratildi. Raqamli diskursda bu operatorlar hashtag, emoji, rasm, video va kommentariya bilan qatlamlanadi.

Amaliy jihatdan taklif etilgan $F0 \rightarrow \text{trigger} \rightarrow \text{transformatsiya operatori} \rightarrow F1 \rightarrow \text{pragmatik oqibat modeli}$ media, siyosiy, reklama, pedagogik va raqamli diskurs materiallarini tizimli tahlil qilishga xizmat qilishi mumkin. Kelgusida modelni o‘zbek va ingliz tillaridagi empirik korpusda sinash, frame shift annotatsiya sxemasini yaratish hamda inter-annotator ishonchlilik ko‘rsatkichlarini aniqlash maqsadga muvofiq.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Komilova G.O. *Badiha nasr va madaniy muloqot: Jek Keruakning poetik merosi tahlili*. – “Filologiya masalalari” ilmiy-metodik jurnali. Toshkent: O‘zDJTU, 2024. Vol. 51, No. 4. – B. 208–226. ISSN: 1994–4233. DOI: 10.36078/987655113.
2. Komilova G.O. Bilingual nutqda va mediya matnlarda estetik buzilish orqali madaniy identity ifodasi. – NamDU ilmiy axborotnomasi, 2025. 6-son. – B. 518–521. ISSN: 2081-1458; 2187-0427.
3. Goffman E. *Frame Analysis: An Essay on the Organization of Experience*. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1974. 586 p.
4. Fillmore C. J. *Frame semantics // Linguistics in the Morning Calm*. Seoul: Hanshin Publishing Company, 1982. P. 111–137.

5. Gumperz J. J. Discourse Strategies. Cambridge: Cambridge University Press, 1982. DOI: 10.1017/CBO9780511611834.
6. Entman R. M. Framing: Toward Clarification of a Fractured Paradigm // Journal of Communication. 1993. Vol. 43, No. 4. P. 51–58. DOI: 10.1111/j.1460-2466.1993.tb01304.x.
7. Tannen D., Wallat C. Interactive frames and knowledge schemas in interaction: Examples from a medical examination/interview // Social Psychology Quarterly. 1987. Vol. 50, No. 2. P. 205–216.
8. Park J. S.-Y., Takanashi H. Introduction: Reframing framing: Interaction and the constitution of culture and society // Pragmatics. 2011. Vol. 21, No. 2. P. 185–190. DOI: 1075/prag.21.2.01par.
9. Gordon C., Tannen D. Framing and related concepts in interactional sociolinguistics // Discourse Studies. 2023. Vol. 25, No. 2. P. 237–246. DOI: 10.1177/14614456231155073.
10. Hart C. Frames, framing and framing effects in cognitive CDA // Discourse Studies. 2023. Vol. 25, No. 2. P. 247–258. DOI: 10.1177/14614456231155071.
11. Sullivan K. Three levels of framing // WIREs Cognitive Science. 2023. Vol. 14, No. 5. e1651. DOI: 10.1002/wcs.1651.
12. Lakoff G. Don't Think of an Elephant! Know Your Values and Frame the Debate. White River Junction, VT: Chelsea Green Publishing, 2004.
13. Fairclough N. Media Discourse. London: Edward Arnold, 1995.
14. Civila S., Lugo-Ocando J. A. News Framing and Platform Affordances in Social Media // Journalism Practice. Published online 21 February 2024; Vol. 20, No. 1, 2026. P. 188–210. DOI: 10.1080/17512786.2024.2319249.